

POWSZECHNY SPIS ROLNY

UWAGI METODYCZNE

Wprowadzenie

Powszechny Spis Rolny oraz Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań zostały przeprowadzone na terenie całego kraju w dniach od 21 maja do 8 czerwca 2002 r. (według stanu w dniu 20 maja 2002 r. godz. 24.⁰⁰) zgodnie z n/w ustawami podjętymi przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej:

- z dnia 2 grudnia 1999 r. o narodowym spisie powszechnym ludności i mieszkań w 2001 r. (Dz. U. z 2000 r., Nr 1, poz. 1) z późn. zmianą (Dz. U. z 2000 r., Nr 93, poz. 1026),
- z dnia 9 września 2000 r. o powszechnym spisie rolnym w 2002 r. (Dz. U. z 2000 r., Nr 99, poz. 1072),
- z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej (Dz. U. z 1995 r., Nr 88, poz. 439) z późn. zmianami.

W powyższych aktach prawnych określono termin i zakres tematyczny spisów, zasady organizacji i realizacji prac spisowych, zobowiązanie ludności do udzielania informacji oraz sposób ich zebrania.

Celem Powszechnego Spisu Rolnego 2002 r. było między innymi:

- zapewnienie podstawowej bazy informacyjnej o gospodarstwach rolnych i związanych z nimi gospodarstwach domowych, koniecznej dla realizacji krajowej, regionalnej i lokalnej polityki rolnej i społecznej na wsi,
- dostarczenie informacji niezbędnych dla finalizowania procesów stowarzyszeniowych z Unią Europejską (UE), jak i zapewnienia podstaw informacyjnych w pierwszych latach członkostwa zgodnie z wymogami UE oraz wykonanie zobowiązań Polski w zakresie dostarczenia informacji dla potrzeb organizacji międzynarodowych (FAO, OECD, EUROSTAT i inne),
- budowy i aktualizacji statystycznych operatów losowania prób do różnotematycznych badań reprezentacyjnych.

Zakres tematyczny Powszechnego Spisu Rolnego 2002 r. był bardzo obszerny i dotyczył blisko 3 mln gospodarstw rolnych.

Obok raportu, wyniki spisu zostaną przedstawione w kolejno opracowywanych publikacjach wojewódzkich pod następującymi tytułami:

- w 2003 r.**
- *Użytkowanie gruntów, powierzchnia zasiewów i pogłowie zwierząt gospodarskich w województwie kujawsko-pomorskim,*
 - *Budynki i wyposażenie techniczne gospodarstw rolnych gospodarskich w województwie kujawsko-pomorskim,*
 - *Wybrane elementy sytuacji ekonomicznej gospodarstw rolnych gospodarskich w województwie kujawsko-pomorskim,*
 - *Systematyka i charakterystyka gospodarstw rolnych gospodarskich w województwie kujawsko-pomorskim,*
- w 2004 r.**
- *Cele produkcji w gospodarstwach rolnych gospodarskich w województwie kujawsko-pomorskim.*

Planuje się również opracowanie publikacji dla szczebla gminnego zawierające informacje o gospodarstwach rolnych na terenie gminy, o możliwościach produkcyjnych gospodarstw rolnych, o skali upraw rolnych i ogrodnich, o pogłowie zwierząt gospodarskich, o źródłach utrzymania gospodarstw domowych, o działalności pozarolniczej itp. oraz o lokacji gminy w województwie dla podstawowych parametrów w rolnictwie. Publikacje te będą również zawierały wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002 r.

Ponadto w Bazie Danych Regionalnych (BDR), prowadzonej przez Urząd Statystyczny w Jeleniej Górze, będą zamieszczone informacje ze spisu dla poszczególnych szczebli podziału terytorialnego kraju, tj. województwa, podregionu, powiatu, gminy, a także dla miejscowości.

Zakres i tematyka Powszechnego Spisu Rolnego

Powszechnym Spisem Rolnym objęto:

- gospodarstwa indywidualne o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha,
- gospodarstwa indywidualne o powierzchni użytków rolnych od 0,1 do 1 ha włącznie,
- osoby fizyczne będące właścicielami zwierząt gospodarskich, nie posiadające użytków rolnych lub posiadające użytki rolne o powierzchni mniejszej niż 0,1 ha,
- pozostałe gospodarstwa rolne będące w użytkowaniu osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej.

Wykaz gospodarstw indywidualnych powstał w oparciu o statystyczny rejestr podatkowy (system SPGC), który aktualizowany był przez rachmistrzów w czasie obchodu przedspisowego oraz uzupełniany o wykaz właścicieli zwierząt gospodarskich nieposiadających użytków rolnych lub posiadających użytki rolne o powierzchni mniejszej niż 0,1 ha. Kartotekę gospodarstw rolnych będących w użytkowaniu osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej utworzono na podstawie Bazy Jednostek Statystycznych.

Dla gospodarstw rolnych, których użytkownicy odmówili udziału w Powszechnym Spisie Rolnym 2002 r. lub z użytkownikami, których kontakt był niemożliwy dokonano imputacji danych o gospodarstwie.

Tematyka Powszechnego Spisu Rolnego 2002 r. została ujęta na formularzach spisowych w następujących działach:

- Powierzchnia gospodarstwa,
- Struktura własnościowa użytków rolnych gospodarstwa,
- Struktura dochodów,
- Działalność gospodarcza,
- Pracujący w indywidualnym gospodarstwie rolnym,
- Powierzchnia zasiewów,
- Powierzchnia inna,
- Pogłowie zwierząt gospodarskich,
- Rozdysponowanie produkcji rolniczej,
- Infrastruktura gospodarstwa,
- Budynki i budowle,
- Magazynowanie w gospodarstwie,
- Nawozy i pestycydy w gospodarstwie,
- Maszyny i urządzenia rolnicze,
- Wybrane wydatki w gospodarstwie.

W ramach spisu w gospodarstwach indywidualnych o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha zebrano następujące informacje:

- 1) dane o osobach będących użytkownikami gospodarstw rolnych:
 - a) nazwisko i imiona użytkownika gospodarstwa rolnego,
 - b) poziom wykształcenia rolniczego użytkownika,
 - c) wkład pracy w gospodarstwo rolne w okresie 12 miesięcy poprzedzających badanie – liczba godzin przepracowanych w gospodarstwie,
- 2) o liczbie pracowników najemnych stałych i pracowników dorywczych zatrudnionych w gospodarstwie rolnym,
- 3) o użytkowaniu gruntów, a w szczególności:
 - a) o powierzchni gruntów ogółem, w tym użytków rolnych (gruntów ornych, sadów, łąk i pastwisk trwałych), lasów i gruntów leśnych oraz pozostałych gruntów i nieużytków,
 - b) o powierzchni zasiewów głównych upraw,
- 4) o pogłowie zwierząt gospodarskich według gatunków i grup produkcyjno-użytkowych oraz liczbie pni pszczelich,
- 5) o rozdysponowaniu produkcji rolniczej,
- 6) o budynkach, infrastrukturze i wyposażeniu technicznym gospodarstw, w tym:
 - a) rodzaje budynków, budowli i ich powierzchnia,
 - b) liczba ciągników rolniczych i innych środków transportowych oraz maszyn rolniczych,
 - c) źródła zaopatrzenia w wodę, sposoby odprowadzania ścieków i usuwania śmieci,
 - d) wyposażenie w sieć elektryczną i telefon,
 - e) rodzaje urządzeń melioracyjnych,
- 7) o stosowaniu nawozów i pestycydach w gospodarstwie w okresie 12 miesięcy poprzedzających badanie,
- 8) o zadłużeniu gospodarstw rolnych,
- 9) o działalności gospodarczej (rolniczej i pozarolniczej) prowadzonej przez użytkownika gospodarstwa rolnego lub osobę dorosłą pozostającą z użytkownikiem we wspólnym gospodarstwie domowym,
- 10) o ważniejszych wydatkach poniesionych w okresie 12 miesięcy poprzedzających badanie, w tym na:
 - a) zakup gruntów,
 - b) budowę lub modernizację budynków,
 - c) powiększenie stada podstawowego,
 - d) zakup ciągników rolniczych i innych środków transportowych oraz maszyn rolniczych.

Informacje o wieku, płci, poziomie wykształcenia ogólnego, głównych i dodatkowych źródłach utrzymania użytkownika i członków jego gospodarstwa domowego, a także osób pracujących wyłącznie lub głównie w gospodarstwach rolnych pozyskano z Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań, który, jak wspomniano na wstępie, odbył się jednocześnie z Powszechnym Spisem Rolnym 2002 r.

Dla osób fizycznych użytkujących gospodarstwa indywidualne o powierzchni użytków rolnych od 0,1 ha do 1 ha włącznie oraz dla właścicieli zwierząt gospodarskich zebrano w/w informacje, z wyłączeniem tych, o których mowa w pkt. 8 i 10, a w ramach punktów 3b, 6b, i 7 zebrano dane w ograniczonym zakresie tematycznym.

W ramach spisu u osób prawnych i w jednostkach organizacyjnych niemających osobowości prawnej zebrano informacje, o których mowa w punktach 2-10.

Zgodnie z ustawą z dnia 2 grudnia 1999 r. o narodowym spisie powszechnym ludności i mieszkań w 2002 r. (Dz. U. z 2000 r., Nr 1, poz. 1 i Nr 93 poz. 1026) i rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia

22 maja 2002 r. w sprawie wylosowanych obwodów objętych spisem kontrolnym (Dz. U. Nr 66, poz. 597) po zakończeniu Powszechnego Spisu Rolnego i Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań przeprowadzono w dniach od 17 do 25 czerwca 2002 r. spis kontrolny w wylosowanych 903 obwodach spisowych, co stanowiło 0,5 % ogółu obwodów spisowych.

Ważniejsze definicje, pojęcia spisowe i zasady spisywania

Za **gospodarstwo rolne** uważa się grunty rolne wraz z gruntami leśnymi, budynkami lub ich częściami, urządzeniami i inwentarzem, jeżeli stanowią lub mogą stanowić zorganizowaną całość gospodarczą oraz prawami i obowiązkami związanymi z prowadzeniem gospodarstwa rolnego.

Za **gospodarstwo indywidualne** uważa się gospodarstwo rolne o powierzchni użytków rolnych od 0,1 ha, będące własnością lub znajdujące się w użytkowaniu osoby fizycznej lub grupy osób.

Za **właściciela zwierząt gospodarskich** uważa się osobę nie posiadającą użytków rolnych lub posiadającą użytki o powierzchni mniejszej niż 0,10 ha, która ma co najmniej: 1 sztukę bydła lub (i) 5 sztuk trzody chlewnej albo 1 lochę lub (i) 3 sztuki owiec bądź kóz lub (i) 1 konia lub (i) 30 sztuk drobiu lub (i) 5 sztuk samic zwierząt futerkowych (w tym królików) lub (i) 1 pień pszczeli.

Za **użytkownika gospodarstwa indywidualnego** uważa się osobę fizyczną lub grupę osób, które faktycznie użytkują grunty, niezależnie od tego, czy są właścicielami, dzierżawcami, czy użytkują je z innego tytułu i niezależnie od tego, czy grunty te są zlokalizowane w jednej, czy w kilku gminach.

Za **gospodarstwo domowe** użytkownika gospodarstwa rolnego (właściciela zwierząt gospodarskich) uważa się zespół osób mieszkających i utrzymujących się wspólnie, jeżeli wśród nich jest osoba prowadząca gospodarstwo indywidualne (właściciel zwierząt gospodarskich).

Do zbiorowości **pracujących na własny rachunek w rolnictwie** zaliczono osoby pracujące wyłącznie lub głównie:

- w gospodarstwach indywidualnych powyżej 1 ha, z wyłączeniem gospodarstw produkujących wyłącznie na potrzeby własne,
- w gospodarstwach indywidualnych do 1 ha użytków rolnych wyłącznie, z wyłączeniem gospodarstw produkujących wyłącznie lub głównie na potrzeby własne,
- jako właściciele zwierząt gospodarskich, z wyłączeniem produkujących wyłącznie lub głównie na potrzeby własne.

Do **ogólnej powierzchni gruntów** gospodarstwa zaliczono wszystkie bez wyjątku grunty wchodzące w skład gospodarstwa, a więc wszystkie grunty użytkowane rolniczo (grunty orne, sady, łąki i pastwiska), wszystkie związane z nimi grunty użytkowane nierolniczo, jak lasy, podwórza, grunty pod zabudowaniami lub przeznaczone pod zabudowę, ogrody ozdobne, grunty pod wodami, drogi, torfowiska, kamieniołomy, żwirownie itp. oraz nieużytki, niezależnie od tytułu władania (własne, dzierżawione na zasadzie umowy i bezumownie, użytkowane z innego tytułu).

Gospodarstwa indywidualne spisywano w miejscu przebywania użytkownika i tam ujmowano całkowitą, ogólną powierzchnię, niezależnie od miejsca położenia gruntów.

Ważniejsze grupowania i zakres publikowanych danych

Dane dotyczące pogłowia zwierząt gospodarskich zostały ujęte w dwóch podstawowych formach własności, tj. w sektorze publicznym i prywatnym.

W **sektorze prywatnym** podstawowymi formami własności są: własność prywatna krajowa (gospodarstwa indywidualne, gospodarstwa spółdzielcze i spółki prywatne), własność zagraniczna i własność mieszana.

Do **sektora publicznego** zaliczono gospodarstwa własności państwowej (Skarbu Państwa i państwowych osób prawnych), gospodarstwa będące własnością samorządową (gmin) oraz gospodarstwa stanowiące własność mieszaną (spółki z przewagą mienia państwowego).

Wszystkie informacje o liczebności pogłowia, odnoszące się do osób prawnych i jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej w ramach sektora prywatnego i publicznego, ujmują wyłącznie zwierzęta stanowiące własność tych podmiotów (tzn. bez zwierząt utrzymywanych na działkach pracowników gospodarstw państwowych i członków spółdzielni).

W ramach sektora prywatnego dane opracowano dla gospodarstw:

- a) własności prywatnej krajowej, w tym dla:
 - gospodarstw indywidualnych,
 - spółdzielni produkcji rolniczej, które obejmują rolnicze spółdzielnie produkcyjne, spółdzielnie kółek rolniczych i inne gospodarstwa spółdzielcze o przeważającej działalności rolniczej,
- b) własności zagranicznej,
- c) własności mieszanej.

Gospodarstwa indywidualne obejmują:

- a) gospodarstwa o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha, prowadzone przez rolników na gruntach własnych i niewłasnych,
- b) gospodarstwa o powierzchni użytków rolnych od 0,1 ha do 1 ha włącznie użytkowane rolniczo przez osoby prywatne,
- c) osoby fizyczne będące właścicielami zwierząt gospodarskich, nie posiadające użytków rolnych lub posiadające użytki rolne o powierzchni mniejszej niż 0,1 ha.

W ramach sektora publicznego w publikacji prezentuje się dane dla gospodarstw:

- a) własności państwowej, w tym gospodarstw skarbowych,
- b) własności samorządowej,
- c) własności mieszanej.

W tablicach zawierających sumaryczne dane dotyczące użytkowania gruntów i powierzchni zasiewów mogą wystąpić pewne nieścisłości rachunkowe wynikające z zaokrągleń automatycznych (zaokrąglenia od arów do pełnych hektarów oraz od hektarów do tys. ha). Informacje liczbowe w ujęciu odsetkowym zaprezentowano z jednym znakiem po przecinku i z uwagi na elektroniczną technikę zaokrągleń mogą nie sumować się na 100 %. Liczby te są poprawne pod względem merytorycznym.

Segregacji gospodarstw rolnych na: posiadające zwierzęta gospodarskie ogółem i według liczby gatunków oraz nieposiadające zwierząt dokonano na podstawie informacji o utrzymywaniu pogłowia **przynajmniej jednego z czterech podstawowych gatunków zwierząt gospodarskich, tj. bydła, trzody chlewnej, owiec i koni.**

W celu przeliczenia pogłowia zwierząt w sztukach fizycznych na sztuki przeliczeniowe duże (dotyczy 4 podstawowych gatunków zwierząt gospodarskich – bydła, trzody chlewnej, owiec i koni) – wykorzystano następujące współczynniki:

- bydło – 0,8,
- trzoda chlewna – 0,15,
- owce – 0,08,
- konie – 1,0.

Niezależnie od powyższych zbiorczych grupowań – rozliczeń makroekonomicznych według grup użytkowników – dane Powszechnego Spisu Rolnego 2002 r., w zależności od tematyki, opracowano według niżej wymienionych klasyfikacji:

- grup obszarowych powierzchni ogólnej, wyodrębniając następujące grupy: do 1 ha (0,00–0,10; 0,10–0,20; 0,20–0,50; 0,50–1,00), 1–2; 2–3; 3–4; 4–5; 5–7; 7–10; 10–15; 15–20; 20–30; 30–50; 50–100; 100–200; 200–300; 300–500; 500–1000; 1000 ha i więcej;
- grup obszarowych powierzchni użytków rolnych, wyodrębniając następujące grupy: do 1 ha (0,00; 0,01–0,10; 0,10–0,20; 0,20–0,50; 0,50–1,00), 1–2; 2–3; 3–5; 5–7; 7–10; 10–15; 15–20; 20–30; 30–50; 50–100; 100–200; 200–300; 300–500; 500–1000; 1000 ha i więcej;
- grup obszarowych powierzchni użytków rolnych, według poszczególnych rodzajów użytków, wyodrębniając następujące grupy: do 1 ha; 1–2; 2–3; 3–5; 5–7; 7–10; 10–15; 15–20; 20–30; 30–50; 50 ha i więcej;
- grup obszarowych gruntów pod zabudowaniami: do 0,1 ha; 0,1–0,2; 0,2–0,5; 0,5–1; 1–2; 2 ha i więcej;
- grup obszarowych gruntów pod zasiewami według upraw, wyodrębniając następujące grupy: poniżej 1 ha; 1–2; 2–3; 3–5; 5–7; 7–10; 10–15; 15–20; 20–30; 30–50; 50 ha i więcej;
- wskaźnika jakości gruntów: do 0,4; 0,4–0,7; 0,7–1; 1 i powyżej;
- powierzchni upraw warzyw pod osłonami w ha: do 0,05; 0,05–0,1; 0,1–0,2; 0,2–0,3; 0,3–0,5; 0,5–0,7; 0,7–1,0; 1,0 i więcej;
- powierzchni upraw grzybów jadalnych w m²: do 100; 100–200; 200–300; 300–500; powyżej 500;
- wyposażenia w siłę pociągową: bez żywej i mechanicznej siły pociągowej, z żywą siłą pociągową, z żywą i mechaniczną siłą pociągową, wyłącznie z ciągnikami;
- mocy silnika w ciągniku w KW: do 15; 15–25; 25–40; 40–60; 60–100; 100 i więcej;
- celu produkcji i wartości produkcji sprzedanej: gospodarstwa nie prowadzące produkcji, produkujące na własne potrzeby, produkujące głównie na własne potrzeby, produkujące głównie na rynek, w których wartość produkcji sprzedanej wynosiła: poniżej 3 tys. zł; 3–5; 5–15; 15–25; 25–50; 50–100; 100 tys. zł i więcej;
- skali natężenia chowu poszczególnych gatunków zwierząt gospodarskich;
- liczby osób zamieszkałych w gospodarstwie domowym z użytkownikiem gospodarstwa rolnego według źródeł utrzymania;
- cech charakteryzujących użytkowników gospodarstw rolnych i członków ich rodzin pracujących w gospodarstwie według wieku i płci, mężczyźni – poniżej 25 lat; 25–34; 35–44; 45–64; 65 i więcej lat oraz kobiety – poniżej 25 lat; 25–34; 35–44; 45–64; 65 i więcej lat;
- czasu pracy w gospodarstwie rolnym w stosunku do normy pełnego etatu (rocznej jednostki pracy): 0,0– $\frac{1}{4}$; $\frac{1}{4}$ – $\frac{1}{2}$; $\frac{1}{2}$ – $\frac{3}{4}$; 1 etat (pełny wymiar czasu pracy);
- poziomu wykształcenia rolniczego użytkownika;
- inne grupowania gospodarstw według cech ujętych w spisie, nie wymienione wyżej.

W kolejnych publikacjach będą prezentowane i analizowane gospodarstwa według wyżej wymienionych klasyfikacji i powiązań między grupami cech charakteryzujących gospodarstwa rolne.